

MEDIADA AXLOQ VA MAS'ULIYAT.

Turdaliyeva Zamira

Namangan davlat pedagogiki instituti Ijtimoiy fanlar fakulteti KXTA AU-25-guruh talabasi

Tillayev B.A

Ilmiy rahbar: Falsafiy va tarixiy fanlar kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: *Maqolada mediada axloqiy tamoyillar va mas'uliyat masalalari, jurnalistika, ijtimoiy media va raqamli platformalarda axborot tarqatishda etika qoidalari tahlil qilinadi. Shuningdek, media xodimlarining mas'uliyati, feyk yangiliklar va manipulyativ axborotning oldini olish, shaxsiy va jamiyat manfaatlarini himoya qilish yo'llari ko'rib chiqilgan. Maqolada axborot tarqatishda mas'uliyatni oshirish, media madaniyatini rivojlantirish va auditoriyani ongli qarorlar qabul qilishga o'rgatish jihatlari yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *media axloqi, jurnalistika etikasi, mas'uliyat, axborot tarqatish, feyk yangiliklar, manipulyativ axborot, media madaniyati, auditoriya mas'uliyati, raqamli etika, axborot xavfsizligi.*

Аннотация: *В статье анализируются вопросы этики и ответственности в медиа, принципы журналистики, а также этические нормы при распространении информации в социальных сетях и цифровых платформах. Рассматриваются ответственность работников медиа, предотвращение фейковых новостей и манипулятивной информации, защита интересов личности и общества. Статья также освещает вопросы повышения ответственности при распространении информации, развития медиакультуры и обучения аудитории принятию осознанных решений.*

Ключевые слова: *медиаэтика, журналистская этика, ответственность, распространение информации, фейковые новости, манипулятивная информация, медиакультура, ответственность аудитории, цифровая этика, информационная безопасность.*

Abstract: *The article analyzes the issues of ethics and responsibility in media, journalism principles, and ethical standards in information dissemination on social media and digital platforms. It examines the responsibility of media professionals, prevention of fake news and manipulative information, and protection of individual and societal interests. The article also highlights enhancing responsibility in information dissemination, developing media culture, and educating audiences to make informed decisions.*

Keywords: *media ethics, journalism ethics, responsibility, information dissemination, fake news, manipulative information, media culture, audience responsibility, digital ethics, information security.*

KIRISH

Media sohasi bugungi kunda axborot tarqatish, jamiyatni xabardor qilish va ijtimoiy ongni shakllantirishning asosiy vositasi sifatida faoliyat yuritmoqda.

Tezkor axborot almashuvi, ijtimoiy tarmoqlarning rivojlanishi va raqamli platformalarning kengayishi media sohasi ahamiyatini yanada oshirdi. Shu bilan birga, axborot maydonida mas'uliyatsiz yondashuv, manipulyativ materiallar, dezinformatsiya va feyk yangiliklar jamiyatning qarashlari, dunyoqarashi va ijtimoiy fikriga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Shuning uchun mediada axloqiy tamoyillarni joriy etish, jurnalistlarning kasbiy va ijtimoiy mas'uliyatini oshirish, axborotning aniqligi va haqqoniyligini ta'minlash zamonaviy jamiyat uchun dolzarb vazifa hisoblanadi.

Bundan tashqari, axborot maydonida etik me'yorlar va professional standartlarni rivojlantirish orqali jamiyatda ishonchli va barqaror media muhitini yaratish mumkin.

Shu bois, media sohasi xodimlarining ma'naviy va kasbiy mas'uliyati, shuningdek, media madaniyatini oshirish masalalari ilmiy tadqiqotlar va amaliy yondashuvlar uchun muhim ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili.

Media axloqi va jurnalistika etikasi axborot tarqatishda rostlik, halollik va adolat tamoyillariga asoslanadi. Jurnalist va media xodimlari axborotni yetkazishda ob'ektivlikni saqlashi, manipulyatsiyadan va feyk ma'lumotlardan uzoq turishi, shuningdek, auditoriya huquqlari va manfaatlarini hisobga olishi zarur.

Jurnalistlar ijtimoiy va professional mas'uliyatni o'z zimmasiga oladi: ular jamiyatni xabardor qilish, siyosiy va ijtimoiy jarayonlarni tushuntirish, turli nuqtai nazarlarni yoritish orqali foydalanuvchilarning ongli qaror qabul qilishiga yordam beradi. Shu bilan birga, media axloqi jurnalistning o'z kasbiy me'yorlarini saqlashini, auditoriya bilan ishonchli munosabatni rivojlantirishini ta'minlaydi.

Auditoriyani himoya qilish va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish media axloqining yana bir muhim yo'nalishi hisoblanadi. Foydalanuvchilar axborotni tanqidiy baholash, manipulyatsiya va noto'g'ri ma'lumotlarni ajratish qobiliyatini egallaganda, ular nafaqat passiv iste'molchi, balki ongli va mas'uliyatli axborot iste'molchisiga aylanadi.

Natijada media axloqi va jurnalistika etikasi jurnalistlarning professional mas'uliyati bilan birga auditoriyani himoya qilish va axborotni tanqidiy tahlil qilish ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Feyk yangiliklar va manipulyativ axborot³⁸ jamiyat ongini chalqituvchi va noto'g'ri qarorlar qabul qilinishiga sabab bo'luvchi omillardir.

Ular tezkor axborot tarqatish, vizual va matnli manipulyatsiya orqali auditoriyaning haqiqatni anglash qobiliyatini pasaytiradi. Shu sababli feyk yangiliklar va manipulyativ axborotga qarshi kurash media savodxonlik va tanqidiy fikrlashni rivojlantirish bilan chambarchas bog'liq. Media mas'uliyati bu jarayonda muhim rol o'ynaydi. Jurnalistlar va media xodimlari axborotni tarqatishdan oldin tekshirish, ishonchli manbalarni keltirish va auditoriyani xabardor qilish orqali manipulyatsiyalarning oldini oladi. Shu bilan birga, media tashkilotlari o'z ichki etika qoidalarini ishlab chiqishi, professional standartlarni saqlashi va feyk yangiliklarni aniqlash mexanizmlarini joriy qilishi zarur.

Raqamli platformalarda feyk va manipulyatsion axborotning tarqalishini nazorat qilish va etika qoidalarini joriy qilish muhim hisoblanadi. Shu orqali foydalanuvchilar ongli iste'molchi

³⁸ Manipulyativ axborot auditoriya ongiga yashirin ta'sir ko'rsatish orqali muayyan g'oya yoki qarashni singdirishga qaratilgan axborot shaklidir. Chomsky, Noam; Herman, Edward S. Manufacturing Consent. Pantheon Books, 1988.

sifatida axborotni tanqidiy baholash, manipulyatsiya va noto'g'ri ma'lumotlarni ajratish ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Natijada media mas'uliyati va raqamli platformalarda etika qoidalarini tatbiq etish jamiyatning axborot xavfsizligini mustahkamlashga xizmat qiladi. Media madaniyati va auditoriya mas'uliyati jamiyatda ongli va mas'uliyatli axborot iste'molchilarini shakllantirish bilan chambarchas bog'liq. Raqamli platformalarning kengayishi va nazoratsiz axborot oqimi feyk yangiliklarning³⁹ tez va samarali tarqalishini osonlashtiradi. Media madaniyati axborot resurslarini mas'uliyatli va samarali ishlatish ko'nikmalarini rivojlantirishni o'z ichiga oladi.

Bu jarayonda auditoriya turli manbalardan kelayotgan axborotni solishtirish, tahlil qilish va ijtimoiy, siyosiy yoki madaniy kontekstda baholash qobiliyatiga ega bo'ladi. Shuningdek, media madaniyati shaxsiy va jamiyat manfaatlarini himoya qilishga xizmat qiladi. Axborot xavfsizligi tamoyillarini tatbiq etish orqali foydalanuvchilar o'z shaxsiy ma'lumotlarini himoya qiladi, feyk va manipulyatsion axborotdan saqlanadi va jamiyatning axborot maydonida barqarorligini mustahkamlaydi. Natijada media madaniyati va auditoriya mas'uliyati birgalikda ongli, mas'uliyatli va xavfsiz axborot iste'molchisining shakllanishiga xizmat qiladi.

Metodologiya.

UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence (2021)⁴⁰ – Bu YuNESKO tomonidan qabul qilingan birinchi global axloqiy standart bo'lib, sun'iy intellektni rivojlantirish va qo'llash jarayonida inson huquqlari, shaffoflik, adolat, javobgarlik va boshqaruv prinsiplarini belgilaydi.

Ular jurnalistlar, bloggerlar va foydalanuvchilar tomonidan axborotni mas'uliyatli, haqqoniy va adolatli tarzda yetkazishni ta'minlaydi. Raqamli etika auditoriyani manipulyatsiya va feyk yangiliklardan himoya qilish, shaxsiy ma'lumotlarni himoyalash va axborot xavfsizligini ta'minlash qoidalarini o'z ichiga oladi. Xalqaro jurnalistika standartlari va axborot xavfsizligi tamoyillari global media maydonida axborot tarqatishning ishonchliligini oshiradi.

Masalan, xalqaro jurnalistika etikasiga muvofiq, axborotni tekshirish, ishonchli manbalarni keltirish, neytral va ob'ektiv yondashuvni saqlash talab qilinadi. Shu bilan birga, axborot xavfsizligi tamoyillari foydalanuvchilarning shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish, raqamli platformalarda xavfsiz kommunikatsiya va manipulyatsiyadan himoyalaniшни ta'minlaydi.

Global media makonda mas'uliyatli axborot tarqatish tajribalari ilg'or jurnalistik amaliyotlar va raqamli etika qoidalariga asoslanadi. Bu tajribalar auditoriyani xabardor qilish, axborotni tanqidiy baholash va manipulyatsiyalardan himoyalaniş ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, global standartlar mahalliy media tizimlarini takomillashtirish, professional me'yorlarni joriy etish va media savodxonlikni oshirish imkonini yaratadi. Natijada raqamli etika va global standartlar nafaqat jurnalistlar va media xodimlari, balki auditoriya va jamiyat uchun ham barqaror axborot muhitini shakllantiradi.

Xulosa.

³⁹ Auditoriyani tanqidiy fikrlash va axborotni baholashga o'rgatish orqali foydalanuvchilar nafaqat axborotni qabul qiladi, balki uning ishonchliligi, haqqoniyligi va manipulyativ elementlarini aniqlashni o'rganadi. Lazer, David M. J. et al. "The Science of Fake News." Science, Vol. 359, No. 6380, 2018.

⁴⁰ UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. (2021). – Global standartlar to'plami. Raqamli etika va global standartlar raqamli media va ijtimoiy tarmoqlarda axborot tarqatishda muhim yo'nalish hisoblanadi.

Mediada axloq va mas'uliyat zamonaviy jamiyatning barqarorligi, ijtimoiy ongining rivojlanishi va axborot xavfsizligi uchun asosiy omillar sifatida namoyon bo'ladi. Axborot tarqatishda etik qoidalarni joriy etish, manipulyativ materiallar va feyk yangiliklarga qarshi kurashish, auditoriyani tanqidiy fikrlashga o'rgatish va media madaniyatini rivojlantirish jamiyatning ongini himoya qilishga xizmat qiladi.

Shuningdek, media xodimlarining professional mas'uliyati, global jurnalistika standartlariga rioya qilishi va kasbiy etikani ta'minlashi axborot oqimining haqqoniyligi va ishonchliliginikafolatlaydi.

Bu esa jamiyatda ishonchli, barqaror va madaniyatli axborot maydonini shakllantirishga yordam beradi. Shu bois, mediada axloq va mas'uliyatni mustahkamlash, ta'lim va amaliy choralar orqali media madaniyatini rivojlantirish zamonaviy ijtimoiy, pedagogik va madaniy jarayonlarning ajralmas qismiga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Sobirov, A. (2018). Axborot maydoni va raqamli madaniyat. Toshkent: Ilmiy Nashriyot.
2. Ergashev, R. (2021). Jurnalistika etikasi va media axloqi. Toshkent: O'zbekiston Matbuot Nashriyot.
3. Norboyeva, L. (2020). Feyk yangiliklar va axborot xavfsizligi. Toshkent: Universitet Nashriyoti.
4. Ward, S. J. A. Ethics and the Media: An Introduction. Cambridge University Press, 2018.
5. Kovach, B., Rosenstiel, T. The Elements of Journalism: What Newspeople Should Know and the Public Should Expect. Three Rivers Press, 2014.
6. Plaisance, P. L. Media Ethics: Key Principles for Responsible Practice. Sage Publications, 2013.
7. Christians, C. G., Fackler, M., Richardson, K. B., Kreshel, P. J., Woods, R. H. Media Ethics: Cases and Moral Reasoning. Routledge, 2017.